

Посилання на статтю

Єрмолаєв П.В. Функціональний профіль економічної безпеки підприємства: методичні та прикладні аспекти / П.В. Єрмолаєв // Управління проектами та розвиток виробництва: Зб.наук.пр. – Луганськ: вид-во СЛУ ім. В.Даля, 2013 - №1(45). С. 26-33. - Режим доступу: <http://www.pmdp.org.ua/images/Journal/45/5.pdf>

УДК 65.012.8

П.В. Єрмолаєв

ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ ПРОФІЛЬ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА: МЕТОДИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ

Розглянуто методичні підходи до оцінювання рівня економічної безпеки підприємства. Визначено перелік показників, який покладено в основу параметричної моделі економічної безпеки. Запропоновано метод функціонального профілю для оцінювання рівня економічної безпеки суб'єкта господарювання. Табл. 4, дж. 2.

Ключові слова: економічна безпека, підприємство, функціональні складові, профіль, рівень економічної безпеки, параметрична модель.

П.В. Ермолаев

ФУНКЦИОНАЛЬНЫЙ ПРОФИЛЬ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ: МЕТОДИЧЕСКИЕ И ПРИКЛАДНЫЕ АСПЕКТЫ

Рассмотрены методические подходы к оцениванию уровня экономической безопасности предприятия. Определен перечень показателей, который положен в основу параметрической модели экономической безопасности. Предложен метод функционального профиля для оценивания уровня экономической безопасности субъекта хозяйствования.

P.V. Ermolaev

FUNCTIONAL PROFILE OF ECONOMIC SECURITY OF THE ENTERPRISE: METHODOICAL AND APPLIED ASPECTS

Methodical approaches to estimation of the enterprise's economic security level are considered. The list of indicators is offered to use as a base for parametrical model of economic security. Method of a functional profile for estimation of the enterprise's economic security level is suggested.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку економіки України характеризується високою невизначеністю та мінливістю умов функціонування підприємств. За таких умов питання забезпечення економічної безпеки підприємств стають вельми значущими. Оскільки таке забезпечення повинне априорі мати випереджальний характер, першочерговими стають завдання щодо планування та діагностики економічної безпеки підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій Питання забезпечення економічною безпекою підприємства є відносно новими, проте дедалі вони стають популярнішими як серед вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Дослідженню даного питання присвячено ряд робіт закордонних та вітчизняних авторів: Олейнікова, Бендікова, Єгорової, Сухорукова, Ковальова, Раздіна,

Забродського, Капустіна, Ляшенко, Федоніна, Олексюка та інших. Однак переважна більшість учених зосереджує увагу на вивченні або загальних основ та принципів економічної безпеки підприємства, або на дослідженні окремих його складових, або вивченні загроз економічній безпеці підприємств. Окремі дослідження лежать у площині вивчення особливостей забезпечення економічної безпеки підприємств різної галузевої належності.

Не вирішена раніше частина загальної проблеми. Проте дослідження економічної безпеки пивних підприємств є вкрай обмеженими. Тоді як, пивні підприємства відіграють надзвичайно велику роль в забезпеченні соціально-економічної безпеки держави. З одного боку, будь-які диспропорції, пов'язані з змінами в обсягах виробництва та продажу пива можуть суттєво порушити платіжно-торгівельний баланс (через експортно-зорієнтованість усієї галузі та імпортозалежність сировини для виробництва пива). З іншого боку, за умов збільшення споживання пива (протягом останніх років на 25 % відсотків), зниження його якості може створювати суттєву соціальну загрозу, наслідком якої є поява "пивного алкоголізму" (за умов використання замість натурального хмелю α -кислот). Отже, існує нагальна потреба у вирішенні комплексу завдань щодо вибору та обґрунтування способів планування та діагностики економічної безпеки підприємства (з апробацією на прикладі пивних підприємств).

Метою статті є презентація алгоритму застосування методу функціонального профілю для оцінювання рівня економічної безпеки підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для забезпечення ефективності функціонування підприємства, разом з підтримкою достатнього рівня економічної безпеки, необхідно визначити відповідні методи діагностики рівня економічної безпеки підприємства. В економічній літературі вже визначено декілька способів кількісної оцінки рівня економічної безпеки підприємства.

Так, у світовій практиці для оцінки рівня економічної безпеки підприємства використовується *індикаторний підхід*, суть якого складається в порівнянні фактичних показників діяльності підприємства з індикаторами. При цьому індикатори розглядаються як граничні значення показників, що характеризують діяльність підприємства в різних функціональних областях, що відповідають визначеному рівню економічної безпеки.

Стосовно до специфіки підприємства і відповідно до фактичних і нормативних значень його техніко-економічних показників і величиною їхнього відхилення від бар'єрних (граничних) значень індикаторів економічної безпеки стан цього підприємства можна характеризувати як:

нормальний, коли індикатори економічної безпеки знаходяться в межах граничних значень, а ступінь використання наявного потенціалу близька до технічно обґрунтованих нормативів завантаження устаткування і площ;

передкризовий, коли перетинається бар'єрне значення хоча б одного з індикаторів економічної безпеки, а інші наблизилися до деякої околиці своїх бар'єрних значень і при цьому не минулому втрачені технічні і технологічні можливості поліпшення умов і результатів виробництва шляхом прийняття до погроз мір попереджувального характеру;

кризовий, коли перетинається бар'єрне значення більшості основних (на думку експертів) індикаторів економічної безпеки і з'являються ознаки необоротності спаду виробництва і часткової втрати потенціалу унаслідок вичерпання технічного ресурсу устаткування і площ, скорочення персоналу;

критичний, коли порушуються всі (чи майже усі) бар'єри, що відокремлюють нормальне і кризове стани розвитку виробництва, а часткова втрата потенціалу стає неминучою і невідвратною.

Проблемою при такому підході є те, що не існує уніфікованої системи індикаторів рівня економічної безпеки, яка була би пристосована до різних умов функціонування підприємств.

Також виділяють *ресурсно-функціональний підхід*, в основі якого лежить оцінка рівня корпоративних ресурсів за допомогою сукупного критерію, що розраховується на основі думок кваліфікованих експертів по індивідуальних функціональних критеріях економічної безпеки підприємства. Даний підхід піддається впливу суб'єктивної думки експертів, що є його істотним недоліком.

Оцінка рівня економічної безпеки підприємства за усіма функціональними складовими на основі статистичних методів обробки інформації сильно ускладнена, тому що більшість аспектів цієї проблеми вкрай важко піддаються математичній формалізації, а деякі з них їй не піддаються взагалі.

Російські фахівці [1] на основі значного практичного досвіду аналізу економічної безпеки підприємств різних галузей економіки пропонують орієнтовні співвідношення питомої ваги функціональних складових економічної безпеки підприємства (табл.1):

Таблиця 1

Питома вага функціональних складових економічної безпеки підприємств

Галузі економіки	Функціональні складові							
	Фінансова	Інтелектуальна і кадрова	Техніко-технологічна	Політико-правова	Екологічна	Інформаційна	Силова	Всього
Промисловість	0,2	0,2	0,2	0,1	0,15	0,1	0,05	1
Сільське господарство	0,2	0,1	0,3	0,1	0,05	0,2	0,05	1
Торівля	0,3	0,1	0,15	0,1	0,2	0,05	0,1	1
Фінансова сфера	0,2	0,2	0,1	0,15	0,2	0,05	0,1	1

Зрозуміло, що наведені варіанти розподілу питомих ваг функціональних складових економічної безпеки підприємства можуть і повинні піддаватися критичному осмисленню і коректуванню при практичному розрахунку критерію економічної безпеки, виходячи із специфіки конкретного аналізованого підприємства. Принциповою же умовою тут є обов'язкове збереження розподілу питомих ваг функціональних складових при різночасових оцінках рівня економічної безпеки того самого підприємства.

Інституційний підхід наголошує на визначенні рівня економічної безпеки з урахуванням кількості гравців на ринку. Так виділення рівнів економічної безпеки підприємства в рамках даного підходу буде залежати від інтенсивності конкуренції. Чим вище рівень конкуренції на ринку, тим нижче рівень економічної безпеки підприємства, і навпаки. Таким чином, для кожного підприємства можуть бути виділені свої рівні економічної безпеки відповідно до умов його діяльності.

Аналіз різних підходів до діагностики рівня економічної безпеки підприємства свідчить про те, що дана проблема ще не є достатньо дослідженою. Так, відсутні достатньо обґрунтовані критерії рівня економічної безпеки, формування яких може здійснюватися після розробки типології можливих станів безпеки підприємства на основі класифікації факторів економічної безпеки підприємства.

Під критерієм економічної безпеки підприємства слід розуміти характеристику (ознаку) чи суму характеристик, на основі котрих може бути зроблений висновок чи знаходиться підприємство в стані економічної безпеки чи ні. В методиці розрахунку рівня економічної безпеки України № 60 від 2.03.07 міститься таке визначення: «критерії економічної безпеки – це реальні статистичні показники, за якими здійснюється оцінка стану економіки країни з точки зору

забезпечення її сталого розвитку». Проте не слід ототожнювати критерій з показником, тому як не всі показники можуть виступати критерієм оцінювання, а лише ключові виходячи з мети оцінювання. В таблиці 2 представлена характеристики функціональних складових економічної безпеки за критеріями і ключовими показниками що їх відображають.

Таблиця 2

Критерії та ключові показники оцінювання функціональних складових економічної безпеки підприємства

№	Функціональні складові	Критерій	Показники	Негативна динаміка показника
1	2	3	4	5
1	фінансова	рівень забезпечення ефективнішого використання корпоративних ресурсів	фондовіддача	зменшення
			коефіцієнт оборотності оборотних коштів	зменшення
			зарплатовіддача	зменшення
			рентабельність виробництва	зменшення
			рентабельність фінансових інвестицій	зменшення
			коефіцієнт автономії	зменшення
			коефіцієнт затоварення готовою продукцією	збільшення
вартість ділової репутації підприємства	зменшення			
2	інтелектуальна і кадрова	збереження та розвиток інтелектуального потенціалу підприємства ефективне управління персоналом	кількість запатентованих винаходів та виданих ліцензій	зменшення
			коефіцієнт плинності кадрів	збільшення
			заборгованість по ЗП	збільшення
			продуктивність праці персоналу	зменшення
3	техніко-технологічна	ступінь відповідності застосовуваних на підприємстві техніки і технологій сучасним світовим аналогам щодо оптимізації витрат ресурсів	коефіцієнт зносу основних фондів	збільшення
			коефіцієнт екстенсивного оновлення основних фондів	зменшення
			собівартість продукції	збільшення
			рівень конкурентоспроможності продукції	зменшення
4	політико-правова	всебічне правове забезпечення діяльності підприємства дотримання чинного законодавства	кількість судових позовів до підприємства	збільшення
			сума сплачених штрафних санкцій	збільшення
			анулювання ліцензій на здійснення окремих видів діяльності	збільшення
5	інформаційна	ефективне інформаційно-аналітичне забезпечення	коефіцієнт автоматизації виробництва	зменшення
			коефіцієнт комп'ютеризації документообігу	зменшення

		господарської діяльності підприємства (організації)	кількість зафіксованих витоків корпоративної інформації	збільшення
6	екологічна	дотримання чинних екологічних норм, мінімізація забруднення довкілля	шкідливі викиди у довкілля	збільшення
			відрахування на охорону довкілля	зменшення
			штрафні санкції за забруднення довкілля	збільшення
7	силова	забезпечення фізичної безпеки працівників фірми, збереження її майна	кількість рейдерських атак	збільшення
			кількість випадків завдання фізичної шкоди працівникам підприємства	збільшення
			кількість випадків завдання шкоди майну підприємства (в т.ч. крадіжки)	збільшення

На основі оцінки динаміки даних ключових показників економічної безпеки пропонується оцінювати функціональний профіль економічної безпеки суб'єкта господарювання (табл. 3).

Таблиця 3

Функціональний профіль економічної безпеки підприємства*

Функціональні складові економічної безпеки	Ключовий показник	Рівень економічної небезпеки підприємства (бал)								
		1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. Фінансова	фондовіддача									
	коефіцієнт оборотності оборотних коштів									
	зарплатовіддача									
	рентабельність виробництва									
	рентабельність фінансових інвестицій									
	коефіцієнт автономії									
	коефіцієнт затоварення готовою продукцією									
	вартість ділової репутації підприємства									
2. Інтелектуальна і кадрова	кількість запатентованих винаходів та виданих ліцензій									
	коефіцієнт плинності кадрів									
	заборгованість по ЗП									
	продуктивність праці персоналу									
3. Техніко-технологічна	коефіцієнт зносу основних фондів									
	коефіцієнт екстенсивного оновлення основних фондів									
	собівартість продукції									
	рівень конкурентоспроможності продукції									
4. Політико-правова	кількість судових позовів до підприємства									
	сума сплачених штрафних									

	санкцій													
	анулювання ліцензій на здійснення окремих видів діяльності													
5. Інформаційна	коефіцієнт автоматизації виробництва													
	коефіцієнт комп'ютеризації документообігу													
	кількість зафіксованих витоків корпоративної інформації													
6. Екологічна	шкідливі викиди у довкілля													
	відрахування на охорону довкілля													
	штрафні санкції за забруднення довкілля													
7. Силова	кількість рейдерських атак													
	кількість випадків завдання фізичної шкоди працівникам підприємства													
	кількість випадків завдання шкоди майну підприємства (в т.ч. крадіжки)													

*(умовний приклад)

При цьому рівень економічної небезпеки підприємства поділяється на 4 ступеня (I ступінь – 1-2 бали; II ступінь – 3-4 бали; III ступінь – 5-7 балів; IV ступінь – 8-9 балів) і розраховується щомісячно виходячи з такої шкали негативної динаміки зміни ключового показника:

1 бал – негативна зміна показника відбувається в межах від 0 до 0,5 % до його попереднього стану;

2 бали – від 0,5 до 1 %;

3 бали – від 1 до 5 %;

4 бали – від 5 до 10 %;

5 балів – від 10 до 20 %;

6 балів – від 20 до 40 %;

7 балів – від 40 до 60 %;

8 балів – від 60 до 80 %;

9 балів – від 80 і більше %.

Виходячи з представленого параметричного опису економічної безпеки підприємства формалізована її функціональна параметрична модель за якої рівень економічної безпеки підприємства (ES) становить [2]:

$$ES = 0,28 F + 0,14 L + 0,14 T + 0,11 P + 0,11 I + 0,11 E + 0,11 S, \quad (1)$$

де F – середній бал оцінювання фінансової складової економічної безпеки підприємства;

L – середній бал оцінювання інтелектуальної і кадрової складових економічної безпеки підприємства;

T – середній бал оцінювання техніко-технологічної складової економічної безпеки підприємства;

P – середній бал оцінювання політико-правової складової економічної безпеки підприємства;

I – середній бал оцінювання інформаційної складової економічної безпеки підприємства;

Е – середній бал оцінювання екологічної складової економічної безпеки підприємства;

S – середній бал оцінювання силової складової економічної безпеки підприємства.

За даної моделі пропонується визначити п'ять рівнів економічної безпеки підприємства:

максимальний – абсолютна економічна безпека суб'єкта господарювання;

високий – стабільно висока економічна безпека суб'єкта господарювання;

середній – достатня економічна безпека суб'єкта господарювання;

мінімальний – недостатня економічна безпека суб'єкта господарювання;

критичний – небезпека.

В таблиці 4 представлена матриця визначення рівня економічної безпеки суб'єкта господарювання за функціональної параметричної моделі.

Таблиця 4

Матриця визначення рівня економічної безпеки підприємства за функціональної параметричної моделі

Рівень економічної безпеки	ES	Функціональні складові економічної безпеки підприємства						
		Фінансова 0,28 F	Інтелектуальна і кадрова 0,14 L	Техніко- технологічна 0,14Т	Політико- правова 0,11 P	Інформа- ційна 0,11 I	Екологічна 0,11 E	Силова 0,11 S
<i>максимальний</i>	[1]	0,28	0,14	0,14	0,11	0,11	0,11	0,11
<i>високий</i>	]1- 3]	0,84	0,42	0,42	0,33	0,33	0,33	0,33
<i>середній</i>	]3- 5]	1,4	0,7	0,7	0,55	0,55	0,55	0,55
<i>мінімальний</i>	]5- 7]	1,96	0,98	0,98	0,77	0,77	0,77	0,77
<i>критичний</i>	]7- 9]	2,52	1,26	1,26	0,99	0,99	0,99	0,99

Як видно з таблиці 3 рівень економічної безпеки підприємства за умовним прикладом дорівнює:

$$ES = 0,28 * 4,875 + 0,14 * 3,25 + 0,14 * 5,25 + 0,11 * 1,33 + 0,11 * 1,67 + 0,11 * 3,33 + 0,11 * 1 = 1,365 + 0,455 + 0,735 + 0,146 + 0,184 + 0,366 + 0,11 = 3,361.$$

Розрахунок свідчить про середній рівень економічної безпеки на даному підприємстві. Це є результатом незадовільного стану техніко-технологічної, інтелектуальної і кадрової, фінансової та екологічної функціональних складових економічної безпеки підприємства. Тому керівництво даного підприємства в першу чергу повинно розробити заходи щодо усунення негативних впливів саме на ці складові.

Висновки та перспективи подальших розвідок. В результаті проведеного дослідження було з'ясовано, що жоден з представлених методичних підходів до оцінювання рівня економічної безпеки підприємства не є універсальним. Проте разом вони представляють собою стійку методологічну основу для розробки прикладних методів якими зможуть скористатися фахівці з діагностики рівня економічної безпеки суб'єкта господарювання.

В статті запропоновано метод функціонального профілю економічної безпеки підприємства який базується на переліку двадцяти восьми ключових показників за параметричної моделі опису. Використання даного методу дозволить вчасно діагностувати загрози економічній безпеці та планувати рівень економічної безпеки суб'єкта господарювання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Основы экономической безопасности (Государство, регион, предприятие, личность) / Под редакцией Е.А. Олейникова. – М.: ЗАО «Бизнес-школа «Интел-Синтез», 1997. – С. 143-146.
2. Репіна І.М. Тернарна модель ресурсного забезпечення економічної безпеки підприємства / І.М. Репіна, П.В. Єрмолаєв // Економіка, менеджмент, підприємництво. Збірник наукових праць, 2011. – № 23 (II). –С. 248-255.

Рецензент статті
д.е.н., проф. Швиданенко О.А.

Стаття надійшла до редакції
15.02.2013 р.